
DOTS I LLEGATS DELS BALDRICH DE VALLS (1768-1863)

CARME SANMARTÍ ROSET

Universitat de Vic

MONTSERRAT SANMARTÍ ROSET

Universitat Rovira i Virgili

RESUM

Aquest article presenta les dificultats que van haver d'afrontar entre 1768 i 1863 els hereus de la casa Baldrich de Valls per liquidar els dots i les deixes testamentàries. Anton Baldrich Janer va nomenar hereu el fill gran del primer matrimoni amb l'obligació de pagar als seus germans i especialment als seus germanastres unes quantitats molt elevades de diners atorgats en un moment de grans expectatives econòmiques, gràcies al comerç amb Amèrica i el nord d'Europa. Durant la primera meitat del segle XIX, alguns anys de males collites, les contínues guerres i la independència de les colònies americanes feren minvar els recursos i van afeblir la hisenda familiar. Els successius hereus maldaven per pagar les contínues reclamacions dels cabalers i les cabaleres de les diferents generacions, fet que els impedia invertir en noves empreses per tal d'ampliar i modernitzar els seus negocis. L'any 1863, el darrer hereu Baldrich va morir sense descendència, havent pagat els darrers deutes familiars però sense haver creat nous horitzons per als seus successors.

PARAULES CLAU

Dots, deute familiar, arxiu patrimonial, segles XVII-XIX.

ABSTRACT

This article is concerned with the difficulties faced by the heirs of the Baldrich family of Valls when, during the period 1768 to 1863, they were attempting to fulfil their obligations related to dowries and inheritances. Anton Baldrich Janer named his eldest son by his first marriage *hereu*, or universal heir, as was the custom in Catalan families, but with the obligation to pay his siblings, and especially his half-brothers and sisters, large amounts of money adjudicated at a time when trade between America and northern Europe had considerably raised financial expectations. During the first half of the 19th century, poor harvests, continual wars and the independence of the American colonies diminished the family's resources and weakened their financial situation. Successive generations of *hereus* struggled to meet the continuous claims of their brothers and sisters —the *cabalers* and *cabaleres* who would normally have the legal right to a percentage of the inheritance— with the result that they were unable to invest in new enterprises which would have expanded and modernized their commercial activity. In 1863, the last *hereu* of the Baldrich family died childless, having paid off the last of the family debts but without having opened up new horizons for his successors.

KEY WORDS

Dowry, family debts, family records, 17th-19th centuries.

INTRODUCCIÓ

Els Baldrich eren una família de Valls que assolí el seu màxim poder econòmic durant la segona meitat del segle XVIII i la primera del segle XIX, gràcies a la participació en projectes mercantils liderats per homes d'empresa de Barcelona, Tarragona i Manresa, i també a una política de concentració de patrimonis i fortunes locals a través d'una estudiada planificació matrimonial.¹

L'any 1863, arran de la mort sense descendència de l'hereu, Cándido Baldrich, una germana seva, Felipa Baldrich, casada amb Josep Coll Cabeza, es va fer càrrec de la part més important de l'herència paterna i la casa canvià el nom de Baldrich pel de Coll.

Els Baldrich constitueixen un exponent de les famílies que, aprofitant el desenvolupament de l'economia catalana del set-cents, van fer fortuna a través de la participació en diverses societats i companyies mercantils. Aprofitant les seves disponibilitats econòmiques, les primeres generacions van intentar copiar el model de vida de la noblesa per tal d'intentar aconseguir un títol nobiliari. Per aquesta raó invertiren esforços a millorar el reconeixement social a partir de donar una bona educació als fills i filles² i, com a culminació d'aquest desig, a adquirir drets sobre el castell de Valls, que pertanyia a l'arquebisbe de Tarragona, situat al centre de la vila. Les generacions següents van perdre el dinamisme inicial i van passar a ser una família benestant bàsicament rendista.³

En aquest estudi s'analitza la importància que tingué el pagament de dots i llegats testamentaris en l'economia de la casa Baldrich. Es pretén demostrar com, a partir d'unes estimacions optimistes, fetes en el moment de màxima esplendor econòmica i sense saber amb exactitud el nombre de dots que caldria pagar, s'atorgaren unes quantitats massa elevades, que van obligar els successius hereus a organitzar les finances per satisfer les reclamacions de dots. D'altra banda, les enèrgiques

1. Per ampliar la informació sobre la família Baldrich al segle XVIII vegeu F. OLIVÉ I OLLÉ (1981), *El Valls del segle XVIII i el comerciant d'aiguardent Anton Baldrich i Janer*, Valls, Estudis Vallencs, p. 84-94.

2. Carme SANMARTÍ i Montserrat SANMARTÍ (2003), «La cultura de las mujeres de la familia Baldrich a través de sus cartas. Valls en el siglo XIX», a *VII Congreso Internacional de la Cultura Escrita*, Universitat d'Alcalá de Henares (Àrea de Ciències i Tècniques Historiogràfiques, Departament d'Història i Filosofia). Segons Olivé (1981, p. 94), Pau Baldrich havia estudiat intern en un col·legi dels jesuïtes, situat a la població francesa de Sorèze. L'interès de les famílies benestants per la culturització dels fills i filles es pot veure també en l'estudi de Begoña VILLAR GARCÍA, «Las estrategias familiares de la burguesía mercantil en el siglo XVIII. Algunos ejemplos malagueños», a James CASEY i J. HERNÁNDEZ FRANCO (ed.) (1997), *Familia, parentesco y linaje. Historia de la familia. Una nueva perspectiva sobre la sociedad europea*, Múrcia, Universitat de Múrcia.

3. M. LUZ RETUERTA i Carme SANMARTÍ (1999), *El palau Falguera. Pagesos, mercaders i nobles a Sant Feliu de Llobregat. Segles XVII-XX*, Sant Feliu de Llobregat, Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat. Aquest estudi presenta un cas reeixit de canvi social. La família Falguera, provinent de la pagesia i enriquida amb el comerç, va accedir a la noblesa després d'un llarg procés.

reclamacions dels cabalers i cabaleres van obligar els hereus, durant més de seixanta anys, a negociar quantitats i terminis per acabar de pagar el que els seus predecessors, per raons diverses, no havien pogut liquidar.⁴

DOTS I LLEGATS TESTAMENTARIS

Legalment es considerava que la quantitat que havien de cobrar els cabalers i cabaleres en concepte de llegítima era la quarta part de l'actiu hereditari. En el cas de les noies, s'atorgava en el dot —que comptava com a part de la llegítima— que rebien en el moment de contraure matrimoni, i la quantitat es fixava en els capítols matrimonials. El cobrament de la llegítima representava la renúncia a tots els drets sobre la casa dels pares; per tant, la concreció del dot constituïa el punt central dels capítols matrimonials.⁵

El dot, per altra banda, garantia a les dones la possibilitat de casar-se i marcava la posició que els corresponia en el mercat matrimonial. Atesa la repercussió que el pagament del dot tenia en el patrimoni de la casa, el volum de béns que es dedicaven a aquesta finalitat era, sovint, tema de discussions familiars.

El dot acostumava a constar de dues parts: una en metàl·lic i l'altra en forma d'aixovar, consistent en caixes amb roba i joies.

En el moment de fer els capítols, el pare del nuvi i el nuvi mateix feien donació de l'escreix, una quantitat que se sumava al dot, de la qual la dona tenia dret a disposar si tenia fills. Convenia que els matrimonis es fessin entre famílies amb una situació econòmica semblant,⁶ ja que la família que rebia el dot calia que el pogués retornar en el cas que la dona morís sense descendència.

Els testaments permeten acabar de completar les informacions que proporcionen els capítols matrimonials. En les disposicions testamentàries es determinava, entre altres coses, el destí dels béns propis després de la mort. Les darreres voluntats, però, no podien contravenir els pactes establerts en els capítols, que obligatòriament s'havien de respectar. Tot i que el nucli central del testament era el nomenament de l'hereu, hi constaven més coses: referències a l'enterrament, donacions a institucions religioses amb la finalitat de salvar l'ànima, i la relació de llegats a l'es-

4. Per al tema de l'endeutament a causa del pagament de dots, vegeu Llorenç FERRER i ALÓS (1987), *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Mònica BOSCH i Llorenç FERRER (ed.) (2000, reedició facsimil de 1857), *Biografia o explicació del Arbre Geneològic de la descendència de Casa Heras de Adri (1350-1850) de Miquel Heras de Puig*, Girona, CCG, col·l. «Biblioteca d'Història Rural»; J. M. TORRAS i RIBÉ (1976), *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim: Els Padró d'Igualada (1642-1862)*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajoana, p. 135-143.

5. A. BARRERA GONZÁLEZ (1991), *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*, Madrid, Alianza, p. 89-118.

6. Vegeu P. BOURDIEU (1972), «Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction», *Annales* (Ecoles Supérieures de Commerce), núm. 27, p. 1119; BARRERA (1991), p. 162-172.

posa o al marit, als fills i als parents.⁷ L'hereu havia de complir tant les voluntats capitulars com les testamentàries.

Els Baldrich, entre 1767 i 1867, hagueren de pagar dots i llegats testamentaris per un valor superior a 94.000 lliures.⁸

TAULA 1
DOTS DE LA FAMÍLIA BALDRICH*

<i>Hereu</i>	<i>Nom</i>	<i>Dot (lliures)</i>	<i>Comentaris</i>
Anton B. Janer	Josepa B. Martí	5.000	
Pau B. Martí	Francisco B. Arandes Josep M. B. Arandes Assumpció B. Arandes Teresa B. Arandes Francisca B. Arandes Anton M. B. Arandes	10.000 8.000 8.000 8.000 8.000 5.300	Part en robes i joies.
Aniceto B. Veciana	Salesa B. Veciana Andrea B. Veciana Pere B. Veciana M. Teresa B. Veciana Anton B. Arandes Felipa B. Pellicer M. Assumpció B. Pellicer	6.000 4.000 6.000 4.700 700 8.000 7.000	Part en robes i joies. Retorn d'una part del dot el 1840 per defunció de Salesa i de la seva filla Concepció. El 1857 es retornen 3.000 lliures que faltaven. Faltaven per completar les 8.000 lliures. 5.000 lliures per drets paterns i 2.500 per drets materns, i 500 de l'àvia Muntaner. Part en robes i diners.
Cándido B. Pellicer	Anton B. Arandes Andrea B. Veciana Francisca B. Pellicer	2.000 700 7.000	Faltaven per completar les 8.000 lliures. Faltaven per completar les 4.700 lliures.

* El cognom Baldrich apareix a la taula abreuiat amb la lletra inicial.

7. Carme SANMARTÍ (1995), *La pagesia benestant al Bages: El mas Sanmartí*, Manresa, Fundació Caixa de Manresa, p. 202-203.

8. La documentació de la casa Baldrich es conserva, en la major part, a l'Arxiu Municipal de Valls (AMV). Agraïm a Josep Martí Baget i a Dolors Sala la seva amabilitat i professionalitat.

L'ÈPOCA D'EXPANSIÓ: ANTON BALDRICH JANER (1731-1802)

Anton Baldrich, fill d'un candeler, va ser qui es va convertir en comerciant i l'artífex de l'auge econòmic de la família, sobretot per la seva participació en l'empresa mercantil Prats, Martí, Baldrich y Fuster. El primer dels socis, Prats, era membre de la Junta de Comerç de Barcelona i es dedicava al comerç d'aiguardent, producte que exportava a l'Havana; a més, tenia fàbriques d'indianes a Barcelona i a Igualada. Martí era terratinent, comerciant, fabricant de teixits i majorista als ports de Barcelona i de Tarragona. El darrer, Fuster, era un fabricant de teles de Manresa, que destinava a l'exportació aprofitant les trameses d'aiguardent. Anton Baldrich es dedicava a la producció agrícola i, com a representant de la companyia a Valls, rebia un percentatge per cada factura, a més de la seva part en els beneficis generals.⁹ Tenia capital invertit en altres societats, com la casa Jeroni, Anglés y Cía, i en diferents fàbriques d'indianes.

En la dècada de 1770, la companyia Prats, Martí, Baldrich y Fuster es va beneficiar de la pujada dels preus del vi que tingué lloc a causa de la crisi vitícola que va patir França, i que els produí substanciosos beneficis.¹⁰ Exportava al nord d'Europa (Calais, Amsterdam, Bruges, Dunkerque...) i a Cadis, per posteriorment embarcar les mercaderies cap a Amèrica (l'Havana, Veracruz, Montevideo...)¹¹ L'enriquiment d'Anton Baldrich es va fer visible en la compra del Castell, edifici situat a la plaça major de Valls.

Anton era nét de Gabriel Baldrich, que s'havia casat amb Francesca Baldrich, una noia que havien adoptat els seus oncles, filla natural de Francisco de Montserrat i Vives, marquès de Tamarit, el qual li va donar 800 lliures com a dot.

El seu pare, Francesc, es va unir amb Manuela Janer, filla d'una família benestant de Santa Coloma de Queralt amb la qual els Baldrich mantenien estretes relacions.¹²

Anton Baldrich es casà dues vegades. El 1756 ho féu amb Maria Martí Gatell, germana d'Anton Martí, soci en el negoci. Ella aportà en dot 3.000 lliures, a més de calaixeres, robes i joies, i Anton hi adjuntà un escreix de 700 lliures i la féu partícip dels guanys i millores, primer en una tercera part, mentre visqués la mare d'Anton, i després, en la meitat. D'aquest matrimoni nasqueren tres fills, a més del que va ser l'hereu, Pau. En el seu testament (1767), Maria deixà com a hereu el seu marit, Anton Baldrich.¹³ Aquest, l'any després d'enviudar, es casà en segones núpcies amb Teresa

9. OLIVÉ (1981), p. 110-113.

10. FRANCESC VALLS JUNYENT (1999), «De la botiga de teles a la fàbrica d'indianes. Aproximació a la trajectòria inversora d'uns negociants catalans del segle XVIII», a *La industrialización y el desarrollo económico de España*, Barcelona, Universitat de Barcelona, p. 936-964.

11. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1263, any 1816.

12. OLIVÉ (1981) p. 94.

13. Arxiu Històric Comarcal de Valls (AHCV), notari J. Ortega i Comes, núm. 921, any 1767.

Arandes, de Reus. En els capítols matrimonials¹⁴ ella aportà un total de 800 lliures en concepte de llegítima materna i paterna, que li van proporcionar els seus germans. Anton Baldrich hi va aportar 3.000 lliures com a escreix i augment del dot, a favor dels fills i filles del matrimoni. Ella, en canvi, i a diferència de la primera muller, renuncià al dret de guany i millores, com era habitual al Camp de Tarragona. Com es pot observar, Anton oferí a Teresa unes condicions extraordinàries, possiblement a causa del seu enamorament de la jove, que aquesta va saber fer rendir, i aconseguí que, amb un dot baix amb relació a la importància de la casa de la qual passava a formar part, el seu marit li oferís un escreix molt superior al que s'acostumava a donar.

El repartiment de la fortuna d'Anton Baldrich es va plantejar en el moment del casament de l'hereu, Pau, amb Felipa Veciana i Miró, l'any 1783. Anton Baldrich el nomenà, per després de la seva mort, hereu universal, amb una sèrie de reserves, entre les quals destacava el dret de vendre i alienar, i de dotar com li semblés els fills de l'actual matrimoni o de matrimonis futurs. Es reservà per a cada fill 8.000 lliures, «per una vegada, entre robes i diners, en ocasió de matrimoni o de prendre algun benefici». Si els fills no tenien descendència, podrien disposar de 1.500 lliures i la resta caldria que la retornessin. Si entraven en religió els adjudicava la quantitat que s'acostumava a atorgar als professors: 75 lliures anuals. Per a Teresa Arandes reservà 7.000 lliures entre robes i diners. D'aquesta quantitat, podia disposar lliurement de 1.500 lliures. A més li assignà «250 lliures anuals, més 300, més casa parada», mentre no tragués l'escreix i l'augment de la casa. Per a ell es reservava 60.000 lliures, i d'aquestes, 4.000 per a misses. Tres quartes parts d'aquesta quantitat eren per a l'hereu, i la resta, per repartir entre els altres fills. La part que tocava a Teresa Arandes, quan es morís es podia repartir entre els fills d'ella.¹⁵

El testament d'Anton Baldrich, redactat el 1795, reafirmà les deixes fetes en els documents anteriors.¹⁶

L'IL·LUSTRAT: PAU BALDRICH MARTÍ (1759-1834)

Els problemes davant aquestes quantitats tan elevades es van començar a plantejar al seu hereu, després de la mort d'Anton. Pau Baldrich era un home d'una gran formació. Havia estudiat filosofia a Cervera i s'havia doctorat en història a Salamanca, de manera que durant la seva vida, gràcies a la seva fortuna i als seus coneixements, va gaudir d'un prestigi gairebé nobiliari.¹⁷ Com el seu pare, es casà dues

14. Arxiu Històric de Tarragona (AHT), notari J. Genovés i Riba, any 1768. De fet, segons un document notarial de 1853 entre Aniceto Baldrich i el seu oncle, Anton M. Baldrich Arandes, es fa constar que, en realitat, Teresa Arandes havia aportat 583 lliures (AHT, Secció Notaris, Reus, Pere Gras, 1853); la resta possiblement la va aportar amb robes i joies.

15. AHCV, notaris Ramon Ixart i Joan Andreu, núm. 1062, any 1783.

16. AMV, Fons Baldrich-Coll, documentació notarial, notari Anton Ixart, any 1795.

17. A. QUINTANA MARÍ (1935), *Estudi biogràfic i documental: Dedicat a Antoni de Martí i Franquès*, Barcelona, Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, col·l. «Memòries», vol. xxiv.

vegades: el 1783 amb Felipa Veciana, que morí el 1800, i el 1803 amb Maria Muntaner, vídua de J. Pellicer i mare de Francesca Pellicer. Aquesta última es casà amb Aniceto Baldrich el mateix any. Tant la mare com la filla aportaren un notable patrimoni que ajudà a equilibrar l'economia de la casa Baldrich.

La mort del seu pare el 1802 el convertí en propietari fins al 1834, en una època dominada per les guerres, la inseguretat generalitzada, la pèrdua de les colònies americanes i la crisi econòmica relacionada amb aquest marc d'inestabilitat. Els negocis, vinculats amb el comerç amb Amèrica, presentaven problemes i costava cobrar, i durant una part d'aquests anys, per raons bèl·liques o climatològiques, les collites van ser fluixes. Tot aquest conjunt de factors va fer que Pau tingués problemes de liquiditat, fins al punt de veure's obligat, especialment a partir de 1816, a demanar crèdits per poder atendre els múltiples pagaments.

Entre les nombroses factures que se li acumulaven, destacaven les reivindicacions dels dots i deixes testamentàries. Pau es va trobar obligat al pagament dels dots de les seves germanes i germanastres, de la seva pròpia descendència i d'alguns dels seus néts.

A aquestes dificultats, s'hi van sumar les desavinences amb Teresa Arandes i els seus fills. Aquesta, que havia aconseguit unes condicions extraordinàriament favorables en el repartiment de l'herència del seu marit, va demanar al seu fillastre l'acompliment rigorós de les voluntats d'Anton Baldrich. Va exigir el cobrament dels dots, de la pensió d'aliments i el repartiment de la quarta part de les 60.000 lliures que Anton s'havia reservat i que, com hem vist, va deixar per repartir entre els seus fills. Per demostrar la fortalesa de la fortuna del seu difunt marit, va encarregar una valoració dels seus béns, a principis del vuit-cents, poc després de la seva mort.

Disconforme amb les xifres que presentava Teresa, Pau va fer inventari dels béns que rebia i abaixà les quantitats susceptibles de ser cobrades de les 95.000 lliures al·legades per ella a 33.348, pràcticament la tercera part. Argumentava que hi havia moltes entrades previstes del comerç amb Amèrica (Veracruz, Índies, Cadis...), o procedents d'inversions a la Casa Rull i la Companyia Figuerola que o bé serien impossibles de cobrar o bé no eren reals i, per tant, no hi podien comptar.¹⁸ D'altra banda, Pau creia que ell, com el seu pare, eren hereus gravats i que, per tant, no podien disposar lliurement de cap part de l'herència.¹⁹ Pau Baldrich intentà

18. Havien perdut moltes lliures a la guerra contra França i afirmava que la Hisenda els devia molts diners que estaven invertits en vals reials, i també que molts deutors s'havien declarat insolvents (AMV, Fons Baldrich-Coll, registres 663 (any 1806), 1260 (any 1803), 1263 (any 1806), 1280 (any 1844), 1284 (any 1851)).

19. Pau Baldrich va consultar els advocats Vicente de Travy i Josep Solsona sobre la seva condició d'hereu. Argumentava que el seu avi havia deixat els béns al seu fill Anton, pare de Pau, en fideïcomís i, per tant, dubtava que el seu pare hagués pogut disposar de la quarta part de la seva reserva a favor dels seus germans. Entenia que la condició de fideïcomís obligava a transmetre tota l'herència al primogènit en les mateixes condicions que s'havia rebut. Els advocats confirmen que, en el cas que efectivament

una maniobra doble, d'una banda, demostrar que la fortuna que heretava no era tan elevada com suposaven, i de l'altra, deixar clar que el seu pare havia deixat als seus germans i germanastres, una quantitat de diners de la qual legalment no podia disposar.

Malgrat els arguments de Pau, Teresa Arandes va mantenir inamovible la seva posició, i ella i els seus fills van iniciar un seguit de reclamacions de deutes de pensions, dots i llegats testamentaris que es convertiren en una autèntica sagnia per a les finances de la casa Baldrich. És més, Teresa va afegir a aquestes reclamacions llegats a criats i fillols, encàrrecs de misses... a partir de codicils al seu testament que incrementaven la quantitat final que s'havia de pagar. Sense cap problema, al final de cada codicil, especificava que «totes les meves deixes van a compte de la casa Baldrich».²⁰

Per conèixer l'estat de l'herència, Pau Baldrich va fer una revisió de l'estat dels béns immobles heretats del seu pare Anton, que aquest havia rebut en herència. Comprovà que Anton havia venut una fàbrica d'aiguarent amb dos alambins, diverses cases, partides de terres i una vinya, totes situades a Valls. A més, havia creat una fundació de vuit misses cantades a l'església de Sant Joan de Valls, a l'octavari de la Mare de Déu d'Agost, per a la qual reservà 2.200 lliures. Finalment, carregà el patrimoni amb diversos censals. Aquest conjunt, del qual ja no podia disposar, pujava a 9.600 lliures.

També hi ressenyà la relació de béns que corresponia al mateix Pau Baldrich en concepte dels drets materns: dot, escreix, millores i adquisicions, per una quantitat total de 12.000 lliures. També calia afegir-n'hi 4.000 de drets paterns lliures de qual-sevol càrrega, unes altres 4.000 lliures procedents de la seva muller Felipa Veciana i, finalment, les 5.000 lliures de l'esponsalici que Anton Baldrich va donar a la seva nora, a canvi de la renúncia sobre els drets de compres i millores. Aquestes quantitats corresponien a l'hereu i no s'havien de computar en l'herència d'Anton Baldrich.

Però la situació a la qual va haver de fer front Pau Baldrich no es va limitar a les obligacions esmentades. Després de la mort del seu pare va haver d'atendre les reclamacions dels seus creditors. Tenia comptes pendents amb el cerer, el candeler, l'apotecari, el mestre d'obres, el fuster, el joier, el metge, el sabater, els notaris... També devia diners per pensions, per misses, per teles, tabac, sastreria... per un valor total de 21.512 lliures. En conclusió, la quantitat total necessària per cobrir totes

---

s'hagués produït el fideïcomís, com semblava desprendre's de les clàusules testamentàries del seu avi Gabriel, Pau tenia raó. Per a ell, aquesta resolució era molt important, perquè representava que no havia de liquidar 15.000 lliures, és a dir, la quarta part de les 60.000 lliures que Anton Baldrich s'havia reservat l'any 1783, fet que permetia un respir a les seves delicades finances (AMV, Fons Baldrich-Coll, «Protocols noterials», 1809).

20. AHT, Secció Notaris, Reus, notari Josep M. Gras i Navarro, núm. 900, p. 28 i 191.

les despeses i compromisos d'Anton Baldrich en el moment de la seva mort pujava més de 103.000 lliures.²¹

Amb quins diners comptava Pau Baldrich a la mort del seu pare per liquidar totes aquestes despeses? Una relació feta el 1802 dóna la quantitat de 820 lliures, suma de petites quantitats relacionades amb la «botiga de Anton Baldrich Janer i antes de la seva mare Emmanuela», des de l'any 1761. A aquesta quantitat resultant dels petits creditors, s'hi havien de sumar 34.219 lliures provinents de diferents negociants, entre les quals destacaven les 22.000 lliures que li devia la Companyia de Pere Figuerola i les 3.882 que li devia Teresa Anglès i fill. Finalment, també li havien de pagar 11.343 lliures procedents de les collites des de 1794, i 31.371 del comerç amb diferents punts, principalment Cadis i Veracruz.²²

TAULA 2
DEUTES A FAVOR D'ANTON BALDRICH

<i>Deutor</i>	<i>Import (lliures)</i>
Petits creditors de la botiga d'Anton Baldrich (abans de la seva mare)	820
Diferents negociants	34.219
Collites	11.343
Comerç	31.371
Total	77.753

A la quantitat resultant, 77.753 lliures, s'hi havia de restar el que Anton Baldrich devia a alguns creditors que, al mateix temps, eren deutors seus, 15.450 lliures. La suma final que li devien era, doncs, de 62.303 lliures, però Pau Baldrich calculava que molts d'aquests deutes declarats eren incobrables i el capital líquid final que es declarava era de 15.454 lliures.²³

Dots i llegats pagats per Pau Baldrich

Malgrat els múltiples problemes que tenia, Pau Baldrich, entre 1802 i 1834, any de la seva mort i de la de Teresa Arandes, va liquidar la quantitat de 78.050 lliures en concepte de dots i pensions.

21. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1260.

22. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1263.

23. El conjunt de comptes de deutes i havers dels anys 1802 a 1816 són resums fets a la mort d'Anton Baldrich, extrets del Llibre de passament de comptes (AMV, registre 1181).

TAULA 3
DOTS I LLEGATS PAGATS ALS BALDRICH ARANDES

<i>Dots/llegats</i>	<i>Import (lliures)</i>
Francesc Baldrich Arandes (dot)	10.000
Assumpta Baldrich Arandes (dot)	8.000
Maria Teresa Baldrich Arandes (dot)	8.000
Josep Baldrich Arandes (dot)	8.000
Anton Baldrich Arandes (dot)	8.000
Francisca Baldrich Arandes (dot)	8.000
Teresa Arandes, vídua (pensions, aliments)	28.050
Total	78.050

Segons consta en una llibreta de comptabilitat de l'any 1834, Pau Baldrich va liquidar 50.000 lliures en els dots dels seus germanastres i 28.050 lliures per les pensions d'aliments de Teresa Arandes. En aquest cas, la quantitat resulta de la multiplicació de les 850 lliures anuals pels 33 anys que ella sobrevisqué al seu marit. La Teresa reclamà la seva pròpia pensió i una altra per al manteniment dels fills solters que vivien amb ella, de manera que a les 450 lliures que li corresponien per testament del seu marit, se n'hi havien d'afegir 400 per a Anton (sacerdot) i Josep M.²⁴

El mateix document explicita que en les quantitats que reberen els Baldrich Arandes no figuraven les despeses que havia fet Anton Baldrich a favor dels fills de «su segundo lecho», als quals va donar «la educación más brillante, llevándolos en los Colegios de Valencia y Barcelona y en la Universidad de Huesca»; despeses que es calculaven en «algunos miles de libras». Tampoc hi havia comptabilitzats els objectes de plata, el parament de la llar i les joies que el difunt Anton Baldrich va deixar a la seva segona esposa en el testament.²⁵ Com es pot comprovar, les queixes de Pau Baldrich eren justificades, perquè la quantitat total que li va tocar pagar solament a la seva madrastra i als seus germanastres superava la quantitat total de les 60.000 lliures que Anton Baldrich s'havia reservat. Les desavinences entre Pau, la seva madrastra i els seus germanastres amb relació a les reivindicacions testamentàries, van donar lloc a un interminable enfrontament legal que va durar fins a l'any 1860.²⁶

24. Segons còpies de cartes fetes per Pau Baldrich on es parla dels pagaments fets pel mateix Pau a Teresa Arandes en concepte de pensions alimentàries d'ella i dels seus fills (AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1087, anys 1812-1815).

25. L'any 1816 Pau Baldrich va fer redactar un document notarial on constaven els béns que els seus germanastres Anton, Maria i Josep Baldrich Arandes s'havien emportat a Barcelona, i, que, per tant, no constaven en l'inventari fet el 1802. La relació comprèn mobles, robes i alguns objectes de plata. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1760.

26. En un document adjunt a les llibretes de comptes, que comenta la situació econòmica dels Baldrich, es diu «El segundo matrimonio [d'Anton Baldrich] costó a la casa pasados de dos millones de rea-

L'any 1820, arran del doble casament entre Aniceto Baldrich, vidu de Francisca Pellicer, i Josepa Cabessa, vídua de Joan Ramon Coll,²⁷ d'una banda, i de Felipa Baldrich Pellicer i Josep Coll Cabessa, de l'altra, es van redactar els capítols matrimonials de les dues parelles, que havien de servir per marcar els dots de la resta de fills i filles d'Aniceto. Pel que fa a la primera parella, el dot era de 6.500 lliures i dues caixes, que Josepa restà dels béns del seu fill. Pau i Aniceto donaren a Josepa 3.000 lliures en concepte d'escreix, a canvi de la renúncia a compres i millores. Quant a la segona parella, Felipa aportà en dot 8.000 lliures en concepte de drets paterns, materns i de l'àvia Muntaner. Però, en el cas que l'hereu, Cándido, morís sense descendència i Felipa esdevingués pubilla, havia de donar a les seves germanes, Assumpta i Francesca, 1.500 lliures més en concepte d'augment de drets materns. Es justificava aquest increment per les millores fetes per Aniceto en les propietats de Porrera aportades al patrimoni Baldrich per la seva sogra Maria Muntaner i la seva muller Francesca Pellicer Muntaner, en el moment del seu doble casament.

Els comptes de la casa Baldrich van millorar amb els ingressos provinents d'aquestes propietats, que van significar una important entrada de diners i van col·laborar a sanejar les malmeses finances de la família.²⁸

L'ADMINISTRADOR: ANICETO BALDRICH VECIANA (1783-1857)

Quan el 1834 Aniceto es va fer càrrec de l'herència del seu pare, es trobà que podia disposar únicament de 150 lliures en or, plata i moneda petita.²⁹ Aquesta quantitat és indicadora de les dificultats en les quals es trobava en aquell moment la

---

les. Contraído aquel en el año de 1768 con Dña. Teresa Arandes de Reus no pudo esta avenirse jamás con el heredero D. Pablo, por las causas regularmente comunes entre las mujeres del segundo lecho con los hijos desamparados del primero. De ahí resultó tener que formar dos familias quedando la muy numerosa de Dña. Teresa, como se supone, en la casa principal de Baldrich, siguiendo hasta la muerte de D. Antonio acaecida en 1802 y gastando, como aún es público y bien notorio, no como una familia honrada y decente, sino con el lujo y esplendor de una casa de grandes. Es bien cierto y sabido que con las obligaciones que la casa Baldrich contrajo con el segundo matrimonio y las fatales circunstancias de guerras que sobrevinieron, habría hido [*sic*] a mendigar a no haber sido la alianza de ésta con la casa Pellicer de Porrera, por medio de D. Pablo y D. Aniceto Baldrich, que, en parte reparó aquellas desgracias motivadas principalmente por falta de cálculo». AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1260.

27. Josepa Cabessa va aportar en el seu primer matrimoni amb Joan Ramon Coll 2.000 lliures i dues caixes i rebé del seu marit 2.500 lliures en escreix; en total, 6.500 lliures. Aquesta quantitat és la que aportà al seu segon matrimoni, més dues calaixeres. Els capítols justifiquen l'elevada quantitat com els interessos que Josepa ha cobrat de la casa Coll, en compensació per les garanties que els seus diners havien aportat als Coll. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 599, notari Joaquim Andreu Ortega, any 1820.

28. Per ampliar la informació relativa a l'aportació de rendes de les propietats de Porrera vegeu Carme SANMARTÍ i Montserrat SANMARTÍ (2004), «Contractes i producció agrícola dels Pellicer-Baldrich a Porrera (1800-1842)», a *Estudis d'Història Agrària*, sèrie «Homenatge», núm. 17 (Homenatge al doctor Emili Giralt i Raventós), p. 877-890.

29. Pau Baldrich en el seu testament es disculpa de no haver pagat els dots que li corresponien. AHCV, «Protocols notariais», notari Josep Marrugat, núm. 1335.

casa Baldrich. Aniceto es va trobar en una situació difícil perquè immediatament va haver de respondre a les peticions dels oncles, els germans i les filles perquè liquidés els deutes que tenia en concepte de llegítimes paternes i maternes.³⁰ Les dificultats de liquiditat li portaven conflictes amb les seves pròpies filles. Joaquim de Gispert, un dels seus gendres, i a la vegada cosí, li recriminà en una carta que no pagués el dot de la seva filla Assumpció: «Con mucho dolor veo que no se ha verificado y temo mucho que ya no se verifique; la causa no la sé, aunque la supongo, pero ninguna puede ser bastante para que un padre de familia no trate de poner a salvo a sus hijas de cuya vida es responsable (ante el) Dios que se la ha confiado y también a alguno en la tierra. Si no tienes dinero, tómalo prestado. Yo me ofrezco desde ahora a firmarte una confesión de haber recibido de ti la partida que tu quieras con formal promesa de que la rebajaré del dote de Asunción [...]».³¹

La mateixa Assumpció també es va dirigir al seu pare per aquesta qüestió: «[...] pues es sumamente doloroso para mi ver discusiones entre personas tan queridas mías. Por Dios le suplico a V., padre mío, que haga usted un sacrificio por sus dos hijas. Ya sé que V. pasa con suma estrechez (lo que siento), pues V. no deba para orrar [*sic*] perjudicarse la salud. V. dice que nos dará 6 mil 500 libras. Ponga V. 500 más a cada una y será 7.000 y mil libras horrarán [*sic*] a usted y a nosotras mil disgustos [...]».³²

Aniceto assumí l'obligació de liquidar els diners corresponents a les llegítimes, però, com el seu pare, no volia pagar les reclamacions dels Baldrich Arandes que exigien, a més de les llegítimes, la pensió d'aliments i la quarta part de les famoses 60.000 lliures que Anton Baldrich havia deixat als fills del segon matrimoni. Aniceto acceptà els compromisos que el seu pare, en alguns casos, no va poder complir, i, en d'altres, no va voler complir.

Per tal d'aconseguir els recursos necessaris per liquidar el que li pertocava, Aniceto Baldrich va arbitrar una sèrie de mesures:

a) Va intentar remuntar la casa. Amb aquesta finalitat, decidí portar un control rigorós de la producció i de les entrades procedents de les propietats de Valls, Alcover, la Riba i Porrera.

30. El mateix any 1834, la seva tia Assumpció Baldrich, casada amb Joaquim Gispert, el convida a casa seva perquè el seu fill Joaquim desitja casar-se amb la seva neboda Assumpció, filla d'Aniceto, i no vol que formalitzin el casament sense que abans hagin acordat el dot que aportarà la noia. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, any 1835. Per veure estratègies endogàmiques de matrimonis, vegeu D. GONZÁLEZ CRUZ (1997), «Endogamia, parentesco y matrimonio en Huelva en el siglo XVIII», a J. CASEY i J. HERNÁNDEZ FRANCO (ed.), p. 355-366.

31. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1834-1850, any 1835.

32. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1834-1850, any 1936. En el registre 1190 es conserva un assentament en el qual consta que, finalment, les dues filles van cobrar les 7.000 lliures que demanaven. Assumpció va rebre les darreres 3.000 lliures l'any 1856. Atès que ella ja havia mort, Aniceto les va donar a la seva néta Assumpció Gispert Baldrich.

b) Va donar allargs als creditors, mentre intentava millorar les collites i vendre-les en el moment oportú, quan els preus eren més favorables, tot pressionant els administradors i els arrendataris perquè justificassin qualsevol incidència.³³

c) Va verificar les quantitats que Teresa Arandes i els seus fills havien cobrat des de la mort d'Anton Baldrich i va reclamar el retorn dels béns mobles que s'havien emportat en el moment d'establir-se pel seu compte (mobles, roba, joies, objectes de plata...).³⁴ També reclamà les despeses que havia generat Teresa en la botiga de teles Canyelles, que ell entenia que estaven incloses en la seva pensió.³⁵

d) Va intentar posposar el pagament d'una part dels dots i va convertir els interessos en pensions alimentàries anuals. Aquesta solució va ser acceptada pels seus germans i per les seves filles, que en el període comprès entre 1834 i 1851 van cobrar un total de 29.492 lliures.³⁶ El cas de la seva filla Francesca en constitueix un exemple. El seu gendre, José Romero, des de Sevilla, confessa a Aniceto que prefereix aquesta opció, ja que d'aquesta manera, i atesa la seva precària situació econòmica, no es gastarà tots els diners de cop: «[...] En nuestra actual situación poco favorable, bien conoce V., querido padre, que ni a V. ni a nosotros nos tiene en cuenta recibir el dote, pues la necesidad podría obligarnos a echar mano de él, según V. lo iba pagando y yo deseo conservarlo intacto para mi buena Frasquita [...]. Padre mío, puede usted con lo que pensaba ir pagándonos anualmente, arreglar y pagar otros asuntos, pues éste siempre lo arreglará del modo que quiera y quite. No es lo mismo con arreglo a la pensión que usted dice y que es igual a la de Asunción, pues no tengo inconveniente en recibirla cuando usted quiera, pues aunque estemos en apuros y nos haga falta primero es V. [...]».³⁷ El mateix Romero confessa en una altra carta que es mantenen principalment gràcies a aquests diners.³⁸ Explica que la vida a Sevilla és molt cara i posa com a exemple el preu de l'aigua.

33. Es conserven llibres majors, llibretes de comptabilitat i algunes cartes on es constata aquest control. AMV, Fons Baldrich-Coll, registres 264, 1190, 1280 i 1282.

34. La reclamació la va fer l'any següent de la mort del seu pare, però els béns no li van ser retornats fins al 1841, i només algun moble i coberts de plata. Aniceto denunciava que el seu avi havia deixat més diners als fills del segon matrimoni que als fills del primer (deixant de banda l'hereu). AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, anys 1835 i 1836; registre núm. 76, any 1841. Per carta i en «pérdidas» de l'any 1841 del llibre major (registre 1190, p. 763), hi féu constar que, posteriorment, alguna persona va entrar a casa seva i li va robar aquests coberts.

35. Aniceto presentà alguns escrits en els quals afirmava que en diversos llibres majors consta que s'havien pagat partides a aquest botiguer i que el que havia comprat Teresa Arandes a partir de 1802 havia d'anar a càrrec d'ella. Afegeix que Pau Baldrich, per pagar una part d'aquest deute, s'havia venut el dret d'aigua de la plana d'en Berga, 48 hores setmanals, infravalorades en 30 lliures anuals. El 1840, davant notari van firmar una liquidació del deute. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1008.

36. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1284.

37. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1834-1850, any 1836.

38. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1854, any 1851. Segons consta en el registre 1190, des de l'any 1834, moment del casament, fins a l'any 1856, va rebre 200 lliures anuals per aquest concepte.

e) Va establir quantitats i terminis per liquidar els dots. En una carta de Pere Baldrich Veciana al seu germà, Aniceto, el mes de juliol de 1838, Pere acusa recepció de 750 lliures en concepte de dot i accepta esperar a la venda de les avellanes per cobrar les 250 lliures que li falten del pagament del primer termini. Tranquil·litza el seu germà i li diu que no pateixi per ell, i que si ha de fer pagaments més urgents, que els doni prioritats abans que als seus.³⁹

EL DARRER HEREU BALDRICH: CÁNDIDO BALDRICH PELLICER (1810-1863)

Malgrat la planificació i els esforços que va fer, Aniceto no pogué acabar de liquidar tots els dots. Vas ser el seu fill Cándido qui va acabar de pagar tots els deutes del seu pare.

Cándido estudià a Cervera la carrera de dret i repartí la seva residència entre Barcelona, Tarragona i Valls, mentre el seu pare es feia càrrec de l'administració dels béns familiars. El seu pare li feia fer les gestions que calia realitzar a Barcelona (trac-tes amb bancs, notaris i advocats, relacions familiars...), però en general des de molt aviat confià una part important dels seus afers, especialment els relatius a Tarragona, a Josep Coll Cabessa, casat amb la seva germana Felipa. Cándido sobrevisqué al seu pare solament sis anys i, atès que no es va casar ni va tenir descendència, generà molt poca documentació. No va fer inventari ni testament, però continuà portant el llibre major de la casa. Gestionà correctament l'herència, mantenint durant les seves llargues absències la confiança en el seu cunyat Coll, que després de la seva mort continuà administrant els béns familiars en nom de la seva esposa. El caràcter amable i poc conflictiu que reflecteix la correspondència li va facilitar les bones relacions amb la família, especialment amb les seves germanes.

Així que fou hereu, va pagar les 7.000 lliures que corresponien al dot íntegre de la seva germana Francisca Baldrich, 2.000 lliures a Anton Baldrich Arandes i 700 lliures a la seva tia Andrea Baldrich. Per fer-ho comptà amb 3.000 lliures procedents del retorn d'una part del dot de Salesa Baldrich, morta el 1840, després de la seva filla.⁴⁰

CONCLUSIONS

El pagament dels dots i els llegats va ofegar l'economia de la casa Baldrich, que durant més de seixanta anys va estar obligada a tenir aquest tema com a preocupa-

39. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1840. Segons consta en el registre 1190, Aniceto va pagar 1.000 lliures cada any des de 1837 fins a l'any 1841. Al final, li va pagar 6.000 lliures en concepte de dot, 5.000 en diners i les 1.000 restants en roba. Des de 1834 fins a l'any 1842 cobrà 250 lliures per aliments.

40. AMV, Fons Baldrich-Coll, registre 1190, any 1957; AHT, «Protocols notarial», Tarragona, notari Pere Gras i Clivillé, núm. 900, any 1826. Aquest va ser l'únic retorn de dot que es féu als hereus Baldrich. En canvi, malgrat que a Teresa Arandes se li van morir dos fills sense descendència, els dots van retornar a la mateixa Teresa, que els va repartir entre la resta dels seus fills, i no a la casa Baldrich, com calia esperar.

ció prioritària. Va impedir que disposessin de diners per invertir en noves empreses vinculades amb la indústria o el comerç i es van limitar a mantenir les rendes que ja tenien, o a incrementar-les amb propietats gràcies a casaments que els permetien augmentar les rendes.

Aquesta situació s'inicià amb el segon casament d'Anton Baldrich amb Teresa Arandes. Anton, en un moment d'expansió dels negocis amb els seus socis de la Companyia Prat, Martí, Baldrich y Fuster, va fer un càlcul dels ingressos amb els quals podia comptar en el futur basats no en les propietats immobles, sinó en els diners provinents del comerç amb el nord d'Europa i amb les colònies americanes. L'optimisme i, possiblement, les pressions de la seva esposa, el van portar a fer unes previsions que es van demostrar errònies. No va tenir en compte la incidència que havien de tenir en la marxa dels seus negocis esdeveniments com la Guerra Gran o el moviment d'independència de les colònies americanes.

Tampoc no va tenir present que ell era un hereu gravat i que, per tant, d'una part dels béns que posseïa, els que havia heretat, no en podia disposar lliurement.

Els seus successors van maldar per reduir les deixes i qüestionar la legalitat d'algunes, així com per racionalitzar les despeses familiars, en un context polític i econòmic difícil. S'inicià un procés de discussions que s'allargà durant tres generacions. Tot plegat va obligar els hereus a portar la comptabilitat al detall, mantenint l'aparença del nivell de vida d'Anton Baldrich i ajustant la quantitat atorgada en els dots dels seus fills i filles, que queda per sota de la dels Baldrich Arandes.⁴¹

Les estratègies matrimonials que dugueren a terme responien a tres propòsits. D'una banda, els casaments havien de servir per ampliar el patrimoni immoble i monetari. De l'altra, s'afavoriren matrimonis dobles de vidus i vídues amb fills o filles benestants; aquesta és la solució per la qual van optar dos dels hereus. I finalment, es van potenciar els matrimonis entre cosins germans, oncles i nebodes, i cosins de segon grau, que pretenien evitar la sortida del capital fora del marc familiar. En tres generacions n'hi ha almenys sis casos. I si s'estudia alguna de les famílies amb les quals emparenten els Baldrich, s'observa que augmenten el nombre d'aquest tipus d'unions.⁴²

41. L'anàlisi dels dots de la família Moragas feta per E. OLIVÉ SERRET (1998), *Els Moragas: Història íntima d'una família de notables (1750-1868)*, Tarragona, Publicacions de la Diputació de Tarragona, p. 65-67, ens serveix per establir una comparació entre la situació econòmica de les dues famílies. A principis del segle XIX, quan els Baldrich atorgaven uns dots de 8.000 lliures als seus fills, el dot de Josepa Moragues Leonart, filla de l'hereu, era de 4.000 lliures. Però el 1820, el dot de Josepa Moragas Dot s'havia elevat a 12.000 lliures, mentre que les filles Baldrich en rebien 7.000.

42. Aquesta mateixa estratègia es pot comprovar en l'arbre genealògic de les famílies Ixart de Valls i Martí d'Altafulla. Vegeu S. ROVIRA GÓMEZ (1987), *Els Ixart. Una nissaga setcentista de botiguers i comerciants vallencs*, Valls, Estudis Vallencs, vol. XIX, i S. ROVIRA GÓMEZ (1999), *Els Martí. De pagesos benestants i mercaders a nobles del Principat de Catalunya*, Altafulla, Centre d'Estudis.

Els homes de la família van rebre una acurada formació, de manera que tots ells tenien almenys una carrera universitària (medicina, dret, filosofia...). També eren professionals la majoria dels sobrevinguts. Malgrat això, alguns d'ells van passar per situacions econòmiques difícils, de manera que en algun moment depenien de les pensions que els arribaven de la casa Baldrich. En aquestes ocasions la xarxa familiar actuava solidàriament per ajudar amb diners o amb influències els qui estaven en situacions delicades.⁴³ Malgrat que en la documentació notarial i en les cartes s'observa que la família percebia que anava a la baixa, no prengueren mesures per aturar i millorar la situació. Més aviat optaren per discutir com repartir-se el que quedava.

43. AMV, Fons Baldrich-Coll, correspondència, 1834-1850, any 1843.